

MARTA GARGAŁA-POLAR¹, AGATA GAJDEK¹, ILONA KASPRUK²

¹ Uniwersytet Rzeszowski, Kolegium Nauk Przyrodniczych, Instytut Nauk Rolniczych, Ochrony i Kształtowania Środowiska, Pracownia Architektury Krajobrazu, e-mail: mgargala@ur.edu.pl,

² Gorlice, Pracownia Architektury Krajobrazu Ilona Kaspruk, e-mail: kaspruk.ilona@gmail.com

„ZIELONA” REWITALIZACJA STARÓWKI W GORLICACH

W dobie zmian klimatycznych oraz potrzeby bliższego kontaktu z przyrodą ludności aglomeracji miejskich, współczesne miasta modernizują swoje strategie rozwoju. Projektują nowe i uzupełniają już istniejące układy urbanistyczne o formy roślinne. Dobrym rozwiązaniem obecnych problemów miejskich jest tworzenie przestrzeni, które wypełnione są zielenią, przy jednoczesnym zachowaniu wartości istniejących walorów historycznych.

Celem opracowania jest zaprezentowanie możliwości uzupełnienia istniejącej kompozycji rynku zabytkowego miasteczka o różnorakie formy roślinne, na przykładzie gorlickiego rynku. Autorska koncepcja stworzenia zrównoważonej przestrzeni w centrum miasta, dostępnej dla mieszkańców i turystów nawiązuje do aktualnych trendów zazieleniania i rozszczelniania nieprzepuszczalnych placów miejskich.

Słowa kluczowe: zielone miasto, zrównoważony rozwój, starówka, miasto

I. WSTĘP

Współczesne miasta stają się coraz bardziej zagęszczone i zabudowane. Zamieszkałe są przez miliony ludzi żyjących w ciągłym biegu. Wysokie budynki, rozbudowane sieci drogowe i często nieodpowiednie renowacje rynków miast, skutkują wybetonowaniem znacznej powierzchni terenu. Z uwagi na zmieniający się klimat, na szczególną uwagę zasługuje dbałość o zagospodarowanie przestrzenne, w tym projektowanie terenów zieleni z dużą powierzchnią zieleni wysokiej, jak również działania z zakresu odpowiedniej pielęgnacji terenów już istniejących [Chojecka 2014, Mierzejewska 2015].

Na przestrzeni wieków „serca miast” - rynki przechodziły różne przeobrażenia [Kuśnierz-Krupa i Krupa 2015, Zachariasz 2022]. Stopniowe zazielenianie tych przestrzeni obserwowano w XIX wieku, a znaczny wpływ na wprowadzanie zieleni do miast miał Ebenezer Howard, autor koncepcji miasta-ogrodu [Kozak i Kimic 2014]. *Garden city* to idea miasta samoistnego, o zrównoważonym rozwoju, które charakteryzuje się niską i luźną zabudową przecinaną pasami zieleni. W centrum takiego miasta zlokalizowany jest ogród [Grzeńskow 2012]. Obecnie, *garden city* kojarzy się z poprawą standardu życia i przemianą miasta zanieczyszczonego (i z dużą ilością betonu), w miasto proekologiczne. Za najważniejsze uważa się tu zadbanie o warunki aerosanitarne [Hulicka 2015, Petrisor i Petrisor 2013], obniżenie temperatury w ramach „miejskiej wyspy ciepła” oraz ograniczenie zanieczyszczenia powietrza i hałasu, a także prawidłowe zagospodarowanie wód opadowych [Klimowicz 2018, Kostecka i Kostecki 2014].

Na początku XXI wieku w rewitalizacji placów rynkowych obserwowany był trend zwiększania udziału terenów utwardzonych, a rezygnacji z zieleni [Dymek i Józwick 2021]. Obecnie z uwagi na postępujące zmiany klimatu przewartościowało się podejście do projektowania przestrzeni rynków. Według aktualnych zaleceń Generalnego Konserwatora Zabytków, w uzasadnionych przypadkach należy dążyć do przywracania zieleni – jako ważnego elementu zagospodarowania przestrzeni rynkowych [Gawin 2019].

Jak podkreśla Sobczyńska [2014] zieleni powinna znaleźć swoje stałe miejsce w procesach rewitalizacji przestrzeni miasta w oparciu o zasady zrównoważonego rozwoju. Posiada ona wiele funkcji ekologicznych, technicznych i społecznych, w tym rekreacyjnych i wypoczynkowych [Hulicka 2015], jak również ma pozytywny wpływ na zdrowie psychiczne człowieka [Łukaszewicz i Łukaszewicz 2009, Zdrowie psychiczne ... 2017, Zieleni a zdrowie ... 2021]. W planach zagospodarowania przestrzennego także należy zwrócić uwagę na powiększanie powierzchni roślinnej. Powinna ona tworzyć harmonijną całość zieleni miasta powiązaną z otwartymi obszarami poza nim [Wycichowska 2012, Zachariasz 2014]. Równocześnie istotne jest trwale zarządzanie miastem, zwłaszcza na poziomie lokalnym, gdzie planowanie rozwoju powinno odbywać się po przeprowadzeniu analizy jego systemu, warunków geograficznych, przyrodniczych czy politycznych [Mierzejewska 2015].

Celem artykułu jest przybliżenie przekształceń rynku w Gorlicach, ze szczególnym uwzględnieniem obecnego zagospodarowania płyty rynku oraz przedstawienie możliwości jego „zielonej” rewitalizacji w myśl koncepcji miasta zrównoważonego. Zaprezentowany przykład z Gorlic stanowi analogię dla wielu polskich miast i miasteczek, w których centra miast, w ramach realizowanych rewitalizacji przekształcają się w place z niewielkim udziałem zieleni [Jarczewski i Kułaczowska 2019]. Współczesne wyzwania klimatyczne, a w szczególności niedobór wody i wysoka temperatura, zmuszają projektantów do zmiany podejścia projektowego wobec tych przestrzeni.

II. MATERIAŁ I METODY

Na podstawie badań terenowych, ankiety popartej wywiadem kierowanym z mieszkańcami miasta, dotyczącym zazielenienia płyty rynku (przeprowadzonej na grupie 80 respondentów w 2021 roku), inwentaryzacji roślinności i analiz, a także kwerendy literatury naukowej, wykonane zostały prace projektowe [Kaspruk 2021] zmierzające w kierunku zwiększenia powierzchni terenów zielonych w obrębie starówki miasta Gorlice.

III. RYS HISTORYCZNY MIASTA

Miasto Gorlice założone przez Dersława I Karwacjana na przestrzeni lat było miastem dobrze rozwijającym się. W dniu 2 sierpnia 1417 roku Gorlice otrzymały prawo niemieckie zwane magdeburskim [Ćmiech 2012, Kuśnierz 2020]. W latach 1853-58 żył i pracował tu Ignacy Łukasiewicz – wynalazca lampy naftowej. W 1874 roku prawie całe miasto uległo zniszczeniu na skutek pożaru [Michalak 1998]. Na przełomie XIX i XX w, Gorlice były znaczącym ośrodkiem miejskim, ale rozwój miasta przerwała I wojna światowa. W latach 1914-1915 działania wojenne praktycznie doszczętnie go zniszczyły [Kłós 1976]. Lata międzywojenne to czas, w którym miasto odbudowywało się i rozrastało, mimo trudnej sytuacji gospodarczej i społecznej. Prace zostały ponownie spowolnione przez II wojnę światową. Obecnie w Gorlicach działa dobrze rozwinięty przemysł, handel i usługi. Dzięki pozostałościom dawnego kopalnictwa i przemysłu naftowego miasto stawia na rozwój edukacji regionalnej (ścieżki dydaktyczne) i turystyki industrialnej [Historia Gorlic ..., Kuśnierz 2020].

IV. RYNEK W GORLICACH – STAN OBECNY

Gorlicki rynek jest jednym z niewielu w Polsce z zachowanym układem urbanistycznym, który powstał w czasie lokacji miasta, w połowie XIV w. Obszar ten posiada znaczącą wartość kulturową, dlatego decyzją Rady Miasta Gorlice z dnia 26 października 2006 roku, na gorlickim rynku „*Ustala się strefę ochrony historycznego układu urbanistycznego Zespołu Staromiejskiego stanowiącą jednocześnie strefę nadzoru archeologicznego*”, niemniej jednak, nie jest on wpisany do rejestru ochrony zabytków. Rynek zbudowany jest z dwóch płyt, które przecina ul. Mickiewicza i położony na wysokości 300 m n.p.m. Od strony wschodniej i zachodniej otacza go stopniowany mur oporowy, różnica wysokości na płycie pomiędzy stroną północną a południową wynosi około 3,60 m. Płyty rynku mają wymiary 90 m x 90 m i otoczone są pojedynczymi blokami zabudowy [Forczek-Brataniec, Brataniec 2012, Kuśnierczak 2020]. Od strony wschodniej częściowo wbudowane są tu miejsca siedzące oraz pawilon Historii Miasta. Stronę zachodnią rynku ograniczają podwyższone piętrowe rabaty, obsadzone grupami krzewów. Odbývają się tu różne wydarzenia, np. kiermasze świąteczne, koncerty, wystawy związane z rocznicami, promocje ekologiczne i inne. Jest on także miejscem spotkań mieszkańców i przystankiem podczas spacerów. Z rynku widoczne są również zabytki Gorlic; tj. Ratusz, Bazylika Mniejsza i kamienica Artwińskich. Ulica Mickiewicza stanowi oś widokową w kierunku Beskidu Niskiego (rys. 1). Idąc ulicą Cichą dochodzimy do punktu widokowego, z którego rozciąga się widok w stronę, m.in. Ropicy Polskiej i Szymbarku (rys. 2) [Kłós 1976].

Przemiany, jakie przeszedł rynek od roku 1938 do teraz, można zaobserwować na poniższych rysunkach 3-5.



Rys. 1. Widok z mostu nad ulicą Mickiewicza [Źródło: I. Kaspruk]
Fig. 1. View from the bridge over Mickiewicz str. [Source: I. Kaspruk]



Rys. 2. Widok z punktu widokowego przy ulicy Cichej [Źródło: I. Kaspruk]
Fig. 2. View from the vantage point at Quiet str [Source: I. Kaspruk]



Rys. 3. Rynek 1938 [Źródło: naszegorlice.pl ...]
Fig. 3. Town square 1938 [Source: naszegorlice.pl...]



Rys. 4. Rynek 1998 [Źródło: I. Kaspruk]
Fig. 4. Town square 1998 [Source: I. Kaspruk]



Rys. 5. Rynek 2021 [Źródło: [Narodowe Archiwum Cyfrowe](http://NarodoweArchiwumCyfrowe.pl) ...]
Fig. 5. Town square 2021 [Source: [National Digital Archives](http://NarodoweArchiwumCyfrowe.pl)...]

Tak jak w większości rynków polskich miast [Dymek i Józwick 2021, Gargała i in. 2014, Mazur-Belzyt 2016], tak również ten gorlicki po rewitalizacji otrzymał nowoczesny wygląd kamiennego placu. Jednak, jak wynika z badań ankietowych, 98,9% respondentów chciałaby zazielenić centrum miasta. Ankietowani podkreślali, że nie daje on schronienia w upalne czy deszczowe dni, a tym samym nie jest miejscem sprzyjającym odpoczynkowi, czy spotkaniom mieszkańców. Od ostatniej rewitalizacji starówki w Gorlicach minęło dziesięć lat, przez ten czas kwestie dostosowania miast do zmian klimatu stały się istotne, stąd potrzeba i potrzebę wprowadzenia zieleni wysokiej oraz ozdobnej na obszar rynku.

Z analizy istniejącej roślinności wynika, że największe i najstarsze drzewa - lipy drobnolistne (*Tilia cordata*) - posadzone są w dwóch rzędach, po siedem sztuk z każdej strony ulicy Mickiewicza. Po wschodniej stronie płyty znajdują się podwyższone stopniowane rabaty z grupami krzewów; tj. berberysy (*Berberys*), tawuły japońskie (*Spiraea japonica*), cisy (*Taxus*) oraz irgi (*Cotoneaster*). Krzewy są przycinane, przez co tworzą kolorowe prostokąty. Wokół rynku posadzone są naprzeciwległe szpalery z gruszy droбноowocowej (*Pyrus calleryana* 'Chanticleer'). Jeden ze szpalerów składa się z 13 sztuk grusz i posadzony jest wzdłuż bloku, nad płytą rynku. Drugi szpaler funkcjonuje od wchodu, pod kamienicami (w tym najstarszą kamienicą rodziny Trawińskich). Oprócz drzew i grup krzewów na rynku postawione są prostokątne betonowo-drewniane donice z głógami pośrednimi (*Crataegus monogyna* 'Paul's Scarlet') i magnoliami (*Magnolia sp.*). Ulice dodatkowo ozdabiają pelargonie posadzone w donicach przymocowanych do lamp ulicznych. Małą architekturę znajdującą się w obrębie rynku stanowią ławki wkomponowane w stopnie, jak również drewniane okrągłe siedziska pod lipami.

V. "ZIELONA" KONCEPCJA ZAGOSPODAROWANIA STARÓWKI GORLIC

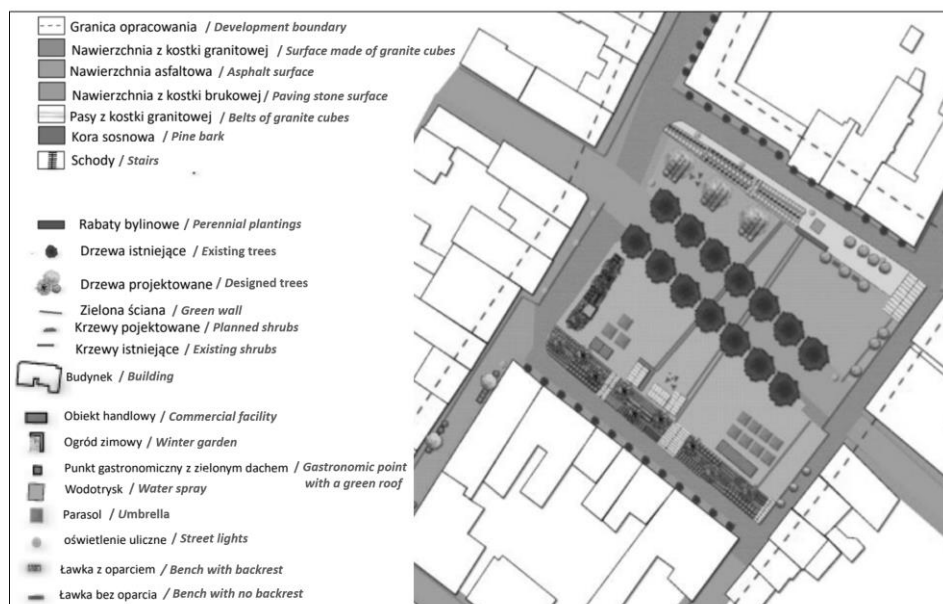
Gorlicki rynek objęty jest ochroną konserwatorską, dlatego zaproponowana koncepcja nie zmienia układu urbanistycznego, a jedynie zmniejsza obszar nawierzchni utwardzonych na rzecz powierzchni biologicznie czynnych [Kaspruk 2021]. Projekt ten powstał z inicjatywy lokalnego biura (Gorlice, Pracownia Architektury Krajobrazu Ilona Kaspruk) zajmującego się projektowaniem terenów zieleni, jak również jako odpowiedź na własne obserwacje terenowe i wyniki badań ankietowych. Jak wynika z przeprowadzonych analiz oraz ankiety, a także rozmów z mieszkańcami miasta, na omawianym obszarze występuje zbyt mała powierzchnia zieleni. Starówka Gorlic z lat 90. XX w. uznana była przez respondentów za najładniejszą z powodu dużej liczby różnorodnych nasadzeń (wnioski oparte o rozmowy z mieszkańcami, zdjęcia archiwalne, opisy postów w mediach społecznościowych). W założeniu projektowym podjęto próbę odpowiedzi na współczesne wyzwania klimatyczne, jak również potrzeby mieszkańców. Rozszerzono wachlarz funkcji płyty rynku, wprowadzając strefy wypoczynkowe, rekreacyjne, kulturowe oraz edukacyjne.

W omawianej koncepcji zostały zaproponowane następujące rozwiązania:

1. wprowadzenie na płytę rynku dużych drzew, jak również wykonanie zielonej ściany na Pawilonie Historii Miasta – co może stanowić lokalne działanie zmierzające do zniwelowania skutków obserwowanego ocieplenia,
2. ujednoczenie architektury obiektów gastronomicznych zlokalizowanych na płycie rynku, w tym wprowadzenie zielonych dachów na tych obiektach w myśl innowacji miejskich,
3. wprowadzenie miejskiego ogrodu zimowego (lekka przeszklona konstrukcja) zachęcającego do spotkań mieszkańców o każdej porze roku i niezależnie od pogody; ogród zimowy będzie pełnił funkcję rekreacyjną, społeczną, edukacyjną i rozrywkową.

Dobierając gatunki roślin kierowano się ich odpornością na niekorzystne warunki siedliskowe; np. suszę, zalania, zalegający śnieg i zmienne warunki atmosferyczne, a także

oddziaływaniem na zmysły człowieka. Wybór materiału roślinnego nie był więc przypadkowy. Znaczenie miały wartości historyczne, niewielkie wymagania siedliskowe, odporność na stres, dekoracyjność, dostępność (ryc. 6).



Rys. 6. Projekt uzupełnienia starówki Gorlic o dodatkowe formy zieleni [opracowanie: I. Kaspruk]
Fig. 6. Project to complete the old town of Gorlice with additional forms of greenery [own study I. Kaspruk]

Pierwotnie na rynku w Gorlicach rosły kasztanowce białe (*Aesculus hippocastanum*) jednak ze względu na szrotówka kasztanowcowiaczka (*Cameraria ohridella*) zalecane jest zastąpienie go innym gatunkiem o podobnych walorach estetycznych. W obrębie płyty rynku zaproponowano więc od strony północnej wprowadzenie trzech wysokich drzew – platanów klonolistnych (*Platanus acerifolia*). Drzewa te polecane są do założeń miejskich przez Związek Szkółkarzy Polskich [ZSZP...]. Pod nimi, w wydzielonych kwaterach (8 metrów długości i 3 metry szerokości), wprowadzono kompozycje z lawendy wąskolistnej (*Lavandula angustifolia*), róży okrywowej w odmianie ‘Alvia adriatica’ (*rosa* ‘Alvia adriatica’) oraz liliowców (*Hemerocallis*).

Od strony północnej rynku proponuje się przekształcenie betonowych schodów z siedziskami w kwitnące rabaty sadzone grupami (nawiązanie do istniejących rabat od strony zachodniej płyty) z hortensji bukietowej w odmianie ‘Limelight’ (*Hydrangea peniculata* ‘Limelight’) i rozplenicy japońskiej w odmianie ‘Black Beauty’ (*Pennisetum alopecuroides* ‘Black Beauty’). W celu utworzenia zielonej ściany na Pawilonie Historii Miasta zaproponowano posadzenie winobluszcza trójklapowego (*Parthenocissus tricuspidata*), którego uzupełnieniem będą donice w liczbie 5 sztuk, obsadzone dereniem kousa (*Cornus kousa*) i trawami ozdobnymi, dopełnione roślinami sezonowymi. Istniejące nasadzenia z tawuły japońskiej (3 donice betonowe), zastąpiono kasztanowcem czerwonym w odmianie ‘Briotii’ (*Aesculus* × *carnea* ‘Briotii’) skomponowane z tawułą japońską o żółtych liściach (*Spiraea japonica* ‘Gold Princess’) i mianiaturową odmianą pęcherznicy kalinolistnej (*Physocarpinus opulifolius* ‘Little Angel’).

W zachodniej części rynku, w miejscu lokalizacji obecnego wodotrysku, proponuje się wprowadzić nasadzenia ze świdosiłwy lamarckiej (*Amelanchier lamarckii*) w liczbie 3 sztuki; krzewów: pęcherznicy kalinolistnej w odmianie 'Little Angel' (*Physocarpinus opulifolius* 'Little Angel'), derenia białego w odmianie 'Ivory Helo' (*Cornus alba* 'Ivory Helo'), bylin: jeżówki purpurowej w odmianie 'Green Jewel' (*Echinacea purpurea* 'Green Jewel'), rozchodnika okazałego (*Sedum spectabile*), werbeny patagońskiej (*Verbena bonariensis*), szaławii omszonej (*Salvia nemorsosa*), orlika pospolitego w odmianie 'Black Barlow' (*Aquilegia vulgaris* 'Black Barlow'), traw ozdobnych: grupy kostrzewy sonej (*Festuca glauca*) oraz rozplenicy japońskiej w odmianie 'Black Beauty' (*Pennisetum alopecuroides* 'Black Beauty'). Południowo-zachodnią część rynku (z istniejącymi nasadzeniami stopniowanymi) dodatkowo wzbogacono o zieleni wysoką - wielopienne formy brzozy pożytecznej w odmianie 'Doorenbos' (*Betula utilis* 'Doorenbos') oraz opaskę z rozplenicy japońskiej (*Pennisetum alopecuroides* 'Black Beauty'), posadzonej na płycie rynku wzdłuż muru oporowego (gdzie istnieją rabaty stopniowane). Znajdują się tu również powtórzone donice (analogiczne jak przy Pawilonie Historii Miasta) w liczbie 5 sztuk z dereniem kousa (*Cornus kousa*) i trawami ozdobnymi, uzupełnione o rośliny sezonowe. Na rysunku 7 i 8 zestawiono widok rynku w chwili obecnej oraz po wprowadzeniu proponowanej roślinności.



Rys. 7. Rynek w czerwcu 2021 [Źródło: I. Kaspruk]
Fig. 7. Town square in June 2021 [Source: I. Kaspruk]



Rys. 8. Rynek – wizualizacja [Źródło: opracowanie w programie Realtime Architektura Landscaping]
Fig 8. Town square – visualisation [Source: own study in program Architektura Landscaping]

VI. PODSUMOWANIE

Jak wynika z przeprowadzonych analiz, ankiet oraz wywiadów z mieszkańcami miasta - pomimo, że płyta główna rynku przeszła już dwie rewaloryzacje, respondenci uważają że, potrzebne jest wprowadzenie na jej powierzchnię dodatkowej roślinności. Projekt obecnego rynku Gorlic (zaprojektowany w 2007 roku przez pracownię eM4 Marcin Brataniec, Urszula Forczek-Brataniec, Damian Mierzwa) otrzymał wiele nagród (Źycie w architekturze pod patronatem Prezydenta RP - najlepsza przestrzeń publiczna 2013-14 - nagroda główna European Prize For Urban Public Space 2014 – nominacja, Contemporary Landscape Architecture In Visegrad Countries 2013 – wystawa, Konkurs TUP na najlepiej zagospodarowaną przestrzeń publiczną w Polsce 2015 – nagroda główna, Małopolska Architektura Współczesna 2015 – wystawa Międzynarodowe Biennale Architektury w Krakowie 2015 – wyróżnienie honorowe). Doceniając jego walory architektoniczne, w zaproponowanej koncepcji starano się nie zaburzyć najważniejszych założeń kompozycyjnych, a jedynie uzupełnić je o nowe elementy zieleni.

Zaproponowane rozwiązania projektowe są próbą odpowiedzi na potrzeby mieszkańców Gorlic, jak również zachodzące zmiany klimatyczne, a w konsekwencji nowe standardy postępowania konserwatorskiego dotyczące rynków miast. Wprowadzona zielen

zapewni cień w upalne dni, oczyści powietrze i podniesie walory estetyczne. Ławki z rabatami stworzą możliwość odpoczynku w bezpośrednim kontakcie z roślinami, co może korzystnie wpływać na zmysły i samopoczucie mieszkańców. Niniejsza koncepcja ma także szansę przyczynić się do zwiększenia powierzchni terenów zieleni w tkance miejskiej, w obrębie starówki miasta Gorlice. Poprawi jakość życia w mieście oraz zwiększy jego atrakcyjność dla odwiedzających. Ponadto wpisze się w aktualne założenia Dyrekcji Generalnej Komisji Europejskiej ds. Polityki Regionalnej i Miejskiej, która ma wspierać tylko przyjazne klimatowi rewitalizację miast.

BIBLIOGRAFIA

1. Chojecka A. 2014. Znaczenie terenów zielonych w przestrzeni publicznej oraz ich wpływ na jakość życia miejskiego. Rynek - Społeczeństwo - Kultura. 1(9). 48-54.
2. Ćmiech A. 2012. Prawdziwe opowieści Dawno temu w Gorlicach i okolicach. Kraków.
3. Dymek D., Jóźwik J. 2021. Kształtowanie placów miejskich na przykładzie miast województwa lubelskiego. Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Lublin. vol. LXXVI. 2-28.
4. Forczek-Brataniec U., Brataniec M. 2012. Rewitalizacja rynku, czyli poszukiwaniu rozwiązania węzła gordyjskiego. Technical Transactions. Architecture. 3A. 141-144.
5. Gargała M., Lichołai L., Pisarek M. 2014. Kierunki przekształceń rynków małych miast Podkarpacia wynikające z nowych trendów gospodarowania przestrzenią. Problemy Ekologii Krajobrazu. Wybrane zagadnienia z problematyki gospodarowania przestrzenią. T. XXXVII. 59-69.
6. Gawin M. 2019. *Zieleń na rynkach*, Generalny Konserwator Zabytków. [dok. elektr.: <https://nid.pl/wp-content/uploads/2021/11/Zielen%CC%81-na-rynkach.pdf>. data wejścia: 4.07.2022].
7. Grześkow I. 2012. Idea miasta ogrodu w jednostce strukturalnej śródmieścia Bydgoszczy. Technical Transactions. Architecture. Architektura. 6A. 327-334.
8. Historia Gorlic. [dok. elektr.: www.gorlice.pl. data wejścia: 4.07.2022].
9. Hulicka A. 2015. Miasto zielone – miasto zrównoważone. Sposoby kształtowania miejskich terenów zieleni w nawiązaniu do idei Green City. Prace Geograficzne. 141. 73-85.
10. Jarczewski W., Kułaczowska A. (red.). 2019. Raport o stanie polskich miast. Rewitalizacja. Kraków. Instytut Rozwoju Miast i Regionów.
11. Kaspruk I. 2021. Rewitalizacja starówki w Gorlicach. Wprowadzenie idei miasta – ogrodu. Praca magisterska. Uniwersytet Rzeszowski. Kolegium Nauk Przyrodniczych. Instytut Nauk Rolniczych, Ochrony i Kształtowania Środowiska. Pracownia Architektury Krajobrazu.
12. Klimowicz J. 2018. Wybrane przykłady zastosowania zieleni i wody jako naturalnych elementów przestrzeni poprawiających warunki lokalnych klimatów. Środowisko Mieszkaniowe. Politechnika Krakowska. 24. 26-33.
13. Kłos S. 1976. Gorlice i okolice, przewodnik, sport i turystyka. Warszawa.
14. Kostecka J., Kostecki A. 2014. Retardacja wykorzystywania i kreowania ekosystemów w terenie zurbanizowanym. Biuletyn KPZK PAN. 254. 85-112.
15. Kozak A., Kimic K. 2014. Rola zieleni w procesie przemian zagospodarowania rynków miasteczek Lubelszczyzny (na przykładzie Józefowa nad Wisłą, Kocka, Kurowa i Wąwolnicy). Kwartalnik Architektury i Urbanistyki PAN. 4. 5-26.
16. Kuśnierz K. 2020. Historia rozwoju przestrzennego Gorlic w średniowieczu w kontekście bieżącej ochrony konserwatorskiej - wybrane zagadnienia. Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation. 64. 17-27.

17. Kuśnierz-Krupa D., Krupa M. 2015. Zmiany w aranżacji placów rynkowych miast lokacyjnych w Polsce południowo-wschodniej po 1945 roku (na wybranych przykładach). *Wiadomości Konserwatorskie Journal of Heritage Conservation*. 41. 49-58.
18. Łukasiewicz A., Łukasiewicz Sz. 2009. Rola i kształtowanie zieleni miejskiej. Wyd. Naukowe UAM. Poznań.
19. Mazur-Belzyt K. 2016. Efekty rewitalizacji przestrzeni centralnych małych miast. Rynek - scena miejskiego życia bez aktorów. *Studia KPZK PAN*. 168. 79-93.
20. Michałak J. 1998. Gorlice, Biecz i okolice. Nie tylko przewodnik. Wyd. Roksana. Krosno. 34.
21. Mierzejewska L. 2015. Zrównoważony rozwój miasta – wybrane sposoby pojmowania, koncepcje i modele. *Problemy Rozwoju Miast*. 3. 5-11.
22. Petrisor A.I., Petrisor L.E. 2013. The shifting relationship between urban and spatial planning and the protection of the environment: Romania as a case study. *Present Environment and Sustainable Development*. 7 (1). 268-276.
23. Sobczyńska K. 2014. Zieleń jako element współczesnego miasta i jej rola w przestrzeniach publicznych Poznania. Rozprawa doktorska. Politechnika Poznańska.
24. Wycichowska B. 2012. Zielone Miasto – idea a rzeczywistość . Przykład Łodzi”. [w:] M. Kosmala (red.). Zieleń a klimat społeczny miasta, monografia VIII konferencji „Zieleń miejska – naturalne bogactwo miasta”. Polskie Zrzeszenie Inżynierów i Techników Sanitarnych. Oddział Toruń. 115-127.
25. Zachariasz A. 2014. Parks, green areas and landscape in view of new concepts related to the shaping of structure and form of a city. *Technical Transactions. Architecture*. 2A. 327-359.
26. Zachariasz, A. 2022. Greenery design in areas under heritage conservation, on the example of selected Krakow sites. *Space & Form. Przestrzeń i Forma*. 50. 289-314.
27. Zdrowie psychiczne. 2017. Informacje o Celach Zrównoważonego Rozwoju (SDG) - cele dotyczące zdrowia. [dok. elektr.: www.un.org.pl . data wejścia: 4.07.2022].
28. Zieleń a zdrowie i wypoczynek człowieka. 2021. [dok. elektr.: www.raport.togetair.eu. data wejścia: 4.07.2022].
29. Związek Szkółkarzy Polskich. [dok. elektr.: www.zszp.pl. data wejścia: 4.07.2022].

GREEN REVITALIZATION IN THE GORLICE HISTORICAL TOWN

Summary

In the era of climate change and the need for closer contact with nature for the population of urban agglomerations, modern cities modernize their development strategies, designing new and supplementing existing urban layouts with plant forms. A good solution to the current urban problems is to create spaces that are filled with greenery, while maintaining the value of the existing historical values.

The aim of the study is to present the possibility of supplementing the existing composition of the historical town square with various plant forms, on the example of the Gorlice. The original concept of creating a sustainable space in the city center, accessible to residents and tourists, refers to the current trends of greening and unsealing impermeable city squares.

Key words: green city, sustainable development, historical town, city